

Bralsia at orlstyrara

Vårträffen

Ett mycket stort TACK till **Pelle Lithammer** för hans uppskattade föredrag om sitt liv i skolan.

Årets kulturstipendiat

Stefan Halvarsson har i sommar delat ut diplom och pengar till **Tora Løfhaugen**, Väst i Sve i Rätan (se bildcollage på sidan 3).

Efterlysning av bok:

Karolinernas dödsmarsch

Återlämnas till bibliotekarien Eva Hjelm.

Donation

Kåre Lind har donerat tvenne böcker till biblioteket nämligen:

Jamtli historieland av Bengt Weilert och Sten Rentzhog
Svenska Turistföreningens (STF) årsskrift 1977 om Jämtland och Härjedalen.

Böckerna finns för utlåning i biblioteket och vi tackar för gåvan.

Från hemsidan www.fjallmuseet.se har vi hämtat följande intressanta information.

Härjedalens Fjällmuseum utsett till ett av Europas bästa!

Specialrekommendation i Pisa i tävlingen The European Museum of the Year Award 2001 Knacka på dörren och kliv in. Härjedalens Fjällmuseum, Funäsdalen. En av Sveriges äldsta samlingar i ett av Sveriges modernaste museer!

Museibyggnaden, i säregen Härjedalsstil, reser sig under det mäktiga Funäsdalsberget. Exteriören är nästan lika spännande som interiören. Fjällmuseet är det enda svenska museet som har fått utmärkelsen "The European Museum of the Year Award".

I anslutning till Museet ligger "Fornminnesparken" som bjuder dig på en vandring mellan hus ända från 1500 talets Härjedalen. Parken är öppen året runt men lever upp under sommarsäsongen. Där ordnas spännande aktiviteter och nya utställningar för barn och vuxna. Upplev 1940 talets märkliga kast mellan förnöjsamhet, glädje, sorg och förundran inför den nya tiden.

Sommartid kan du i Fornminnesparken besöka Ninas väffelservering där du kan avnjuta härliga frasnåfflor med hjortronsylt och nyvispad grädde, eller om du kommer på rätt dag, smaka en kolbulle i gamla säterstugan från 1600-talet.

Om du har vägarna förbi Funäsdalen pågår just nu följande utställning:

Klädedräktens magi 2007-08-18 – 10-21

Utställningen presenterar textilier i Tröndelag och Jämtlands län 1750-1905.

Klädedräktens magi är ett interreg- projekt och ett samarbete mellan Jämtlands läns museum, Härjedalens Fjällmuseum, Rörosmuseet, Stikelstad Nasjonale Kulturcenter och Sverresborg Tröndelag Folkemuseum.

Det är en samproduktion mellan Sverige och Norge; en vandringsutställning som gör sin sista visning på Fjällmuseet 19/8 – 21/10.

Klädedräktens magi handlar om hur folk gick klädda i Jämtland - Härjedalen och i Tröndelagen under tiden 1750-1905. Genom handel kom textilier från fjärran länder till Skandinavien och gav många gemensamma uttryck i sättet att klä sig. Utställningen visar på likheter och olikheter i klädedräkten över den svensk-norska gränsen. Klädedräkten förändras och utvecklas i samband med samhällets förändringar.

God ekonomi, kommunikationsmöjligheter och handel är förutsättningar för att nya tyger tar sig in i landet och blir populära.

Få saker förmedlar så mycket som kläderna man har på sig, eller som Carolina Brown säger " *Kroppen, hållningen – och hur jag klär mig, är mitt sätt att visa vem jag är. Jag visar också vem jag skulle vilja vara, och vem jag inte vill vara.*"

Utställningen tar sin form och början i museets café. Här kan man njuta av en kopp kaffe och betrakta vackra textilier på väggar och tak. De kläds bland annat av kattuner, kalminker, ylle-damast och kläde.

Med följande citat hälsar vi Er hjärtligt välkomna till årets surströmmingskalas!

"*Syrad fisk är en uråldrig anrättning, vars tillredning naturen sjelf alltid ombesörjt ända från verdens skapelse. Våra föräldrar vädrade den samma redan utanför paradiset portar, och den var tidigt känd såväl vid alla kjøkkenmöddingar och pålhyddor, som hos greker och romare, ty alla visste hvad syrad fisk betydde; men smaken derfor var ännu icke så utvecklad som nu - man kände icke då haut goût.*"

Dr.CH E.M. Hagdahl i slutet av 1800-talet.

Det är vi som styr och ställer i Gillet:

Ordförande Ando Sundelin (32 87 07) Vice ordförande Stefan Halvarsson (46 80 65)

Sekreterare Bertil Segerström (46 16 18) Skattemästare Kåre Lind (21 48 10) Gillevärdar Eva Enger (32 32 40), Eva Hjelm (32 72 91)

Vårkalaset i Gamla Upsala den 15 maj 2007

För vilken gång i ordningen har undertecknad nu mera tappat räkningen på – det kan vara något för en kalenderbitande medlem att svara på –, men alltnog ägde åter ett Vårkalas rum i Gamla Upsalas Kaplansgård, denna gång den 15 maj, med dryga trettioalet deltagande medlemmar, bland dem veteranerna Lillie Clinell och Erik Eriksson. Vädret var för aftonen av uppehållskaraktär men inte med någon direkt sommarvärme tillfinnandes, varför inget inbjöd till särdeles långvariga utomhusvistelser, den fräscha grönskan och den ljusa aftonen till trots.

I stället var det skönt att vistas inomhus i den smakfullt inredda lokalen, där Gillet inledningsvis fick åtnjuta ett föredrag hållet av medlemmen Pelle Lithammer, född Jansson, men – som nuvarande släktnamn anger – bördig från Lit, närmare bestämt gården Hammaren. Hans far var verksam som så kallad målarrallare på Inlandsbanan, vil-

ket för familjen kom att medföra en något kringflyttande tillvaro; det fanns förresten många målare i släkten.

Alltnog, efter att ha genomgått erforderlig utbildning begynte Pelle år 1949 sin bana som folkskollärare i en landsbygdsskola som för hans vidkommande innebar undervisning i en dåtida inrättning benämnd 5:6 B-form, med trettio elever. Det var för övrigt inget ovanligt elevantal, allt i ett, för en lärare på den tiden. Pelle kom dit som ung och ogift, men med sin medföljande mor. De installerade

sig i ortens skolhus i en bostad om två rum och kök på andra våningen. I samma hus inrymdes även skolans gamla folkskollärarinna Edit.

Den ved som tillhandahölls ankom det på lärarna att själva ”fli te”. Inom bostadsområdet fanns en gemensam vedkap, där det för vederbörande lärare gällde att inte missa den tidpunkt då det var hans eller hennes tur att ta itu med vedkapningen.

I skolan fanns lokaler för diverse ändamål; självfallet klassrum på nedre botten med kamin att elda i som standardtillbehör, jämte sedvanliga planscher och däremot något osedvanliga statyer – eller rättare sagt byster - av Gustav II Adolf ävensom majestätet Gustav V. – Pelle yttrade härom vid tillfälle att han som komplement saknade nämnda Edits byst. Det ledde till en smula missförstånd, och kom viss förargelse åstad.

I övriga lokaler bedrevs slöjd, musik och gymnastik. Skulle man, som det numera så fint heter, ”pudra näsan”, stod faciliteter till förfogande i form av utedassens långa rad. Lärarna åtnjöt därvid förmånen av att ha egen nyckel till en särskilt avdelad dylik bekvämlighetsinrättning.

Gymnastikmotionen var något av en nyhet för eleverna, som i alla händelser dåmera inte saknade kondition. Men Pelle fick dem att, utan gymnastikskor, göra armar uppåt sträck samt, med en myckenhet buller, taktfasta svikthopp. Det blev t.o.m. så schwungfullt att vid ett tillfälle en elev i ren exaltation körde huvudet genom en glasruta. Det gav Pelle på orten rykte om att vara en ”farlig” skollärare.

Om möjligt blev hans epitet och reputation i detta avseende ännu större när han begynte undervisa i kemi. Det hände en gång, när han skulle demonstrera tillverkningen av knallgas (blandning av kaliumpermanganat med vätgas) att smällen och verkan därav blev långt kraftigare än avsett. Dock överlevde alla, utan bestående men.

Vid denna tid och en bit in på 1950-talet bestods ingen skollunch. Lärjungarna medbringade i stället egen skaffning, esomoftast smörgåsar och mjölk. Under de varmare perioderna av läsåret medgav han eleverna att inta sin spis utomhus på en inbjudande grässlånt intill skolan. Problemet var bara att det visade sig vara ett veritabelt tillhåll för röda stackmyror. Med gemensamma ansträngningar bortgrävdes en rejäl maurtuva, men de envetna insekterna kom förstås tillbaka.

Han undervisade sina discipler även i den ädla odlingskonsten. En stor mängd tulpanlökar sattes, vilket resulterade i en överdådigt prunkande blomsterprakt. Även fruktträden fick sin skötsel. Inom området fanns ett försvarligt antal fruktträd, vilkas skörd enligt gammal sedvana delades gemensamt lärarkåren emellan, utan tanke på att avkastningen av ett visst träd skulle tillfalla en viss person. Pelle begick dock oförtänksamheten att en gång fråga om inte frukten borde fördelas utifrån bestämda träd; för detta tilltag fick han välförtjänt ovett.

Ett ytterligare praktiskt ämne var träslöjden. Dåtida elever var ingalunda främmande i att hantera trä och diverse handverktyg. Det visade sig realiter att somliga av dem i själva verket var långt skickligare än han själv i att tillverka diverse alster av trä.

Rättskrivningen – inklusive uppsats- och välskrivning – var viktiga discipliner. Begreppet dyslexi var för dåtida vetenskap och pedagogik okänt, men existerade givetvis. En elev (NN) var särskilt hopplös när det gällde stavning. Pelle utlovade därför i ett svagt ögonblick inför klassen att om NN komme att rätt stava ordet ”aldrig”, skulle Pelle ”rita kors i taket”. Det var då, som nu, ett förekommande talesätt, och Pelle tänkte inte närmare på saken. Någon tid därefter visade sig dock NN ha lyckats skriva ”aldrig” rättstavat. NN påminde då, likaså inför klassen, sin magister om det givna löftet. Det samma måste givetvis fullgöras. Följaktligen tog Pelle en hög utfällbar stege, klättrade upp på den tillräckligt för att nå taket, och ritade där med krita ett stort präktigt kors. I det

samma stack en visiterande skolinspektör in skallen och frågade förvånat vad som stod på. Det fick Pelle förstås förklara så gott det gick; hans redogörelse godtogs.

Som skollärare fick man heller inte vara främmande för att bli anlitad i helt andra sammanhang. Ett exempel var att en dag en poliskonstapel infann sig på skolan och bad Pelle om en tjänst, detta eftersom vare sig präst eller klockare för tillfället stod att uppbringa. Saken var den, att en smed i byn hade dött, och behövde ”läsas ut”. Som skolläraren var den ende kvarvarande ”läsaren” blev det hans uppdrag att ur postillan framföra en i sammanhanget lämplig epistel.

Så här kunde det alltså gå till anno dazumal. Nu ska förall del nämnas att skildringen inte avser någon ort i Jamtland; nej, här relaterad trakt och ort är Tobo bruk i Uppland. Men det spelar mindre roll. Relaterade förhållanden är till största delen allmängiltiga.

Stefan Halvarsson

2007 års stipendiat Tora Løfhaugen, Väst i Sve i Rätan

Jämtlands-Härjedalens Gille
Skr. Bertil Segerström
Flogstavägen 170
SE-752 72 UPPSALA

*Jämtar och Härjedalingar i Uppsala med omnejd
hälsas välkomna till*

Årets Surströmmingskalas

*i Rudbeckslaboratoriet på Gluntenområdet
lördag den 22 september kl 18.30!*

Vi undfågnas med den goda strömmingen, tunnbröd samt ostar, öl, kaffe och kaka, allt till en kostnad av 120 kr.

Vill du ha starkare öl och/eller snaps finns det att köpa för 25 kr.

Till Rudbeckslaboratoriet, hållplats Uppsala Science Park, går buss nr 20 kl. 18.00 från Centralstationen, hållplats A2 på Kungsgatan eller från Vaksalagatan hållplats L någon minut senare.

Anmälan till Eva Enger tfn 32 32 40 eller Eva Hjelm tfn 32 72 91 senast 18 september.